

Nummer ett

Stockholm har åkt ut och in i Polisförbundet

Som bekant är det lite kyligt just nu mellan polisfacket i Stockholms län och det nationella facket – Polisförbundet - och dess styrelse. Tittar du på historien är detta inget nytt – polisfacket i huvudstaden har än kastats ut ur Polisförbundet – än rest sig upp och gått. Det är en historia full av konflikter och dramatik. Men inte bara det. Den bjuder också på kunskap om det som kan vara nyckeln till dagens konflikt. I hopp om att vi kanske ska kunna lära något av historien publicerar Blåljus en tid framöver berättelsen om de besvärliga poliserna i Stockholm och Polisförbundet centralt. Berättelsen kryddas med glimtar från polislivet i Stockholm under forna dagar – glimtar som kan vara trevliga att rysa till i all sin osannolikhet.

Först några viktiga reservationer. De väsentliga källorna är mina egna hågkomster och ett oansenligt häfte i mjuka, snusbruna pärmar med titeln "Kamraterna – festskrift" utgiven i juni 1963 strax före föreningen Kamraternas 60-årsjubileum. Jag hade just gått ut polisskolan och börjat patrullera i Gamla stan. Som medlem fick jag mitt eget exemplar av häftet.

Hågkomsterna är partsinlagor

Vad var Kamraterna? Jo, en av fyra så kallade kategoriföreningar i Stockholm. Majoriteten av medlemmarna var konstaplar. Då 1963 liksom 1903. I de tre andra fanns ordningsbefäl, kriminalpoliser och kommissarier. Alla fyra var med i Svenska polisförbundet som det hette då (numera Polisförbundet).

Hågkomsterna och häftet är givetvis partsinlagor som återger hur stockholmarna upplevde konflikterna. Dessutom berättar den bara i allt väsentligt de obefordrades fackliga historia. Vidare nämns i stort sett inget om föreningarna ute i länet som i många fall har en intressant historia.

Hotades med straff för organisation

Det har inte varit möjligt inom ramen för den här artikeln att försöka lista ut Polisförbundets syn på de olika problem som nämns. Av naturliga skäl har de obefordrade alltid varit den största gruppen. Även om i huvudsak deras fackliga historia berättas bör det gå att få en rätt tydlig bild av huvudstadens polisfackliga strävanden i allmänhet. Länsföreningarnas historia har bara sporadiskt satts på pränt. Jag har gjort stora ansträngningar att få in underlag från dem. I några fall har det lyckats. Men det känns inte rimligt att nämna just dessa föreningar och utesluta de andra vars dokumentation kanske till exempel gått förlorad under omvälvningarna i länets polisorganisation.

Med dessa reservationer uttalade – låt oss ta det från början. 1890 gjorde de obefordrade poliserna i Stockholm ett försök att organisera sig. För det blev de uppställda på dåvarande polisgården, Myntgatan 4, där polismästare Sammy Rubensson läste strafflagen för dem. Efter det gick det tretton år innan konstaplarna gjorde ett nytt försök. Den gången gick det bättre och 30 juli 1903 samlades ett hundratal poliser i sjunde distriktets gymnastiksal med ingång från Storgatan (huset står kvar) och bildade Kamraterna, förening för Stockholms poliskonstaplar. Polismästaren Theodor Hintze hade nu lämnat sitt godkännande och det blev inga efterräkningar för bildarna.

Stockholmsordförande i förbundsstyrelsen

Kraften i de fackliga strävandena gick nu inte att hejda. Initiativtagare från Göteborgspolisens inbjöd poliser från hela landet till en kongress i Stockholm den 7 augusti 1903 och där beslöt man bilda Svenska polisförbundet.

Här hände något som kanske tedde sig naturligt då men som kom att bli ovanligt längre fram. I den första förbundsstyrelsen ingick konstapel N.O.Dahlin som då var ordförande i Kamraterna, förening för Stockholms poliskonstaplar. Så har alltså pendeln slagit tillbaka på 103 år och från kongressen 2006 har landets största förbundsområde Stockholms län ingen verklig representation i förbundsstyrelsen. När Gunno Gunnmo blev förbundsordförande 1983 var han den första stockholmspolisens på den posten. Möjligheten att vi skulle få se en stockholmare där igen är inte stor. Inte beroende på att vi saknar kompetent folk att skicka utan på grund av andra, dunklare förhållanden. Kanske kan historien ge oss svar även på den frågan varför det blivit så?

Inte ens 50 procent av slutlön

Hur såg stockholmspolisernas pensioner ut 1903? I de här artiklarna redovisas hela tiden **årsbelopp** om inget annat anges. Dessutom kommer varje siffra i kronor att följas av en siffra inom parantes. Den sistnämnda anger dagens penningvärde. Källa är Kungl. Myntkabinettets hemsida där det finns ett verktyg för att göra de här omräkningarna. Får vi veta att en poliskonstapel i huvudstaden fick 720 kr per år i pension blir den siffran bara ett kuriosum om den inte följs av (33336 kr) vilket är det belopp vi skulle få ut idag med 1903 års bestämmelser. Den här beräkningen är grov, som Myntkabinettet påpekar. Men siffrorna får trots det en helt annan innebörd om man gör den.

De relationer mellan lön och pension som du som pensioneras en bit in på 2000-talet kanske måste börja vänja dig vid tycks ha varit aktuella även 1903. Då var slutlön för en poliskonstapel 1500 kr (69514 kr) varav 200 kr (9268 kr) var dyrtidstillägg. 720 kr i pension når alltså inte ens upp till 50 procent av slutlön. Den möjlighet du har att pensionsspara fanns inte för en konstapel 1903.

Något har hänt med våra löner

Pensionsåldern för en konstapel var 50 år 1903 vilket kan tyckas lyxigt. Men det är troligt att de flesta 50-åriga konstaplar 1903 var åtskilligt mera slitna fysiskt och psykiskt än de flesta av dagens 67-åriga pa. Jag ska återkomma till arbetsförhållandena och turlistorna längre fram.

Vad räckte lönen till 1903? Prisnivån enligt Statiska centralbyrån, SCB, uttrycktes i talet 83, ungefär halvvägs mot 2006, d v s 1955, i 339 för att 2006 hamna på 4153. Vad säger det oss? Jo, att något hänt med våra löner. Skulle din avlöning relativt prisnivån vara den 1903 års arbetsgivare ansåg dig vara värd skulle du som ung polis tjäna 55000 kr per år. I verkligheten får den som blir pa efter Polishögskolan minst 228.000 per år. Prisnivån har stigit ganska exakt 50 gånger från 1903 till 2006. Ingångslönen för en polis ger betydligt större köpförmåga år 2006. Yrket har lönemässigt blivit kraftigt uppräknat under resans gång.

Mat på "Skitiga duken"

Om vi ser på de arbetande konstaplarna 1903 så gick en påtaglig skiljelinje mellan de ogifta och de gifta med barn. Den ogifte kunde få tak över huvudet i ett rum på en av distriktsstationerna för en årshyra på 96 kr (4449 kr). Mat kunde intas på krogen "Skitiga duken" (troligen ett öknamn – den hette nog något annat) på Kungsholmsgatan för en årskostnad av 360 kr (16683 kr). Bryter vi ner sistnämnda beloppet till kostnad per dag blir det 45 kr vilket väl nått och jämnt kan räcka till åtminstone ett mål mat på lokal idag. Den ogifte konstapeln även i lägsta lönegruppen med 1100 kr (50977 kr) kunde kanske till och med kosta på sig ett och annat nöje sedan skor (som slets förfärligt) och kläder betalats. En flaska punsch kostade 2:30 kr (93 kr).

Väsentligt knepigare blev det för den gifte konstapeln med barn. Vi vet att ett rum och kök kostade 312 kr (14459 kr) år 1907. Då börjar svängrummet för nöjen smalna väsentligt. Den här konstapeln måste också beräkna mat och kläder åt hustru (det fanns bara manliga konstaplar då – kvinnorna titulerades polissystrar och hade inre tjänst) och barn. Sedan kan man ju undra hur mänskligt det var att bo en familj i ett rum om man tidvis hade sju nattpass på raken?

"Den rena nöden..."

Vid den här tiden var det en måttlig inflation på runt två procent. 1904 var det rentav en kort deflation på 1,4 procent. Men sedan kom världskriget och man fick uppleva årliga inflationssiffror på som värst 47 (!) procent. Då sprack alla polis Konstapeln kalkyler och "den rena nöden grinade honom i ansiktet" som polisfacket skrev till arbetsgivaren.

Just när det gäller hyran börjar vi skönja den konflikt mellan huvudstad och riket i övrigt i lönefrågan som sedan kommit att prägla det polisfackliga livet under över 100 år. Stockholmsfacket hävdade att hyresnivån var skyhögt i huvudstaden. Ett rum och kök kostade som sagt 312 kr (14459 kr). Det var 108 procent över medelpriset för en sådan bostad i landet i övrigt. I Göteborg gick ett rum på 212 kr (10114 kr) och i Malmö 208 kr (9923 kr). Ändå hade Malmöpoliserna vid tiden betydligt bättre lön än kollegerna i Stockholm. Kamraterna i Stockholm använde jämförelsen som en hävstång för att få upp huvudstadslönerna.

Rikslönefrågan på sin spets

Där började det. Jag menar att det just i lönefrågan tidigt slogs in en kil mellan huvudstaden och landet i övrigt. Storstäderna – den s k trestadskretsen Stockholm, Göteborg och Malmö – har tidvis fackligt kunnat enas om ett gemensamt uppträdande. Men långa tider har Stockholm stått ensamt som man gör i skrivande stund. Före förstatligandet 1965 hade varje polisdistrikt också sin egen arbetsgivare men städer och kommuner hade förstås ett samarbete som stundtals innebar gemensamt uppträdande mot polisfacket. Men efter 1965 med en arbetsgivare för hela polisen har den s k rikslönefrågan ställts på sin spets.

På nästa uppdatering berättar jag när vi första gången åkte ur Polisförbundet. Jag tar också upp en diskussion om det var lönefrågan eller något annat och värre som orsakade splittringen mellan huvudstadens polis och kollegerna i övriga landet.

Claes Cassel